

A KÖNYVTÁRI KUTATÁSOKRÓL

Papp István

a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója

Az OKDT vállalkozása

Az elmúlt év végén kereste meg levelével az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács (OKDT) elnöke a hálózati központokat, vezető könyvtárakat, s némely kutatókat, tájékoztatván őket az OKDT kebelében lefolytatott munkálatról, amely részben a *könyvtári kutatások fejlesztésével kapcsolatos állásfoglalás*, részben az *1976–1980-as szakasz középtávú kutatási programja kidolgozására irányult*, egyúttal megküldvén a két említett dokumentumot [1] is, azzal a kéréssel, hogy vegyék figyelembe ezeket saját kutatási terveik elkészítésénél. Időszerűnek látszik tehát, hogy a kutatások problémaköréhez néhány észrevételt fűzzünk.

Mint arról már ZIRCZ Péter beszámolt [2], az OKDT kutatáspolitikai szakbizottsága indította meg a munkát, mégpedig úgy, hogy egyes, fontosnak ítélt kutatásszervezési kérdésekről és témakörökről *műhelytanulmányokat dolgoztatott ki és vitatott meg* [3]. Lehet, hogy túlzott óvatosság volt az oka annak, hogy a szakbizottság vizsgálódásait a szorosán vett könyvtári keretek között végezte, s nem vette fel a kapcsolatokat azokkal a rokon területekkel, amelyeknek – nyugodtan fogalmazhatunk így is – szerves részét képezik a könyvtári kutatások. Így *egyelőre még nem történt meg sem a fejlesztési elképzelés, sem a kutatási program egyeztetése a közoktatás, a közművelődés és, sajnos, az információügy illetékes szerveivel*. A hangsúly feltétlenül az egyelőrére kívánkozik, hiszen ha a könyvtárügy egésze iránt azt a követelményt támasztjuk, hogy viszonylagos önállósága mellett az általa szolgált társadalmi tevékenységekkel is integrálódjék, akkor ugyanezt kell vonatkoztatnunk a kutatási tevékenységre is. Úgy látszott azonban, hogy először az állami irányítás és ágazati felügyelet szintjén kell a kutatási együttműködés felől megállapodásra jutni, s utána lehet a szükséges egyeztetést, közös koncepciót és programot kialakítani; e tárgyalásokhoz is alapul szolgálhat – egybeként – az OKDT két dokumentuma.

Pillantás a kezdetekre, madártávlatból

Nyilvánvaló az összefüggés területünkön is az elmélet és a gyakorlat között; a könyvtárügy fejlődését együttesen jellemzi a könyvtárak napi munkája, valamint az erre támaszkodó, az ebből kinövő és a rá visszaható szakmai tudat. *Merész dolog lenne* egy cikk keretei között, s különösen akkor, amikor még nem áll rendelkezésünkre a magyar könyvtárügy története utolsó másfél századáról szintézis, nem is szólva a KÖHALMI Béla által már 1954-ben sürgetett könyvtárügyi retrospektív szakbibliográfiáról [4], a valóságot *mindenben hűen tükröző kép rajzolására vállalkozni a hazai könyvtári kutatások fejlődéséről*, az elmélet és a gyakorlat dialektikus kölcsönhatásáról. (Egyetlen igényes könyvtártani kézikönyvünk, a SALLAI–SEBESTYÉN két apróbetűs oldalt szentel a könyvtári elmélet kialakulásának, s ezen belül egyet a hazai kutatásoknak.) Inkább csak szubjektív és az általánosságok körében maradó áttekintést nyújthatunk a kutatások alakulásáról, s azzal a céllal, hogy tanulsággul szolgáljon a jövőt illetően [5].

Tény az, hogy a viszonylag korai jelentkezés (1843 – Toldy Ferenc: *A könyvtártan kézikönyve*) ellenére *a magyar könyvtári elmélet és kutatás csak lassú ütemben fejlődött a II. világháború előtt*. Csúcsteljesítményként mindenekelőtt a magyar nemzeti bibliográfia retrospektív köteteinek, s az ahhoz csatlakozó bibliográfiai és cikkbibliográfiai vállalkozásokat könyvelhetjük el. 1893 és 1903 a dátuma két összefoglaló jellegű könyvtártani alapvetésnek, majd *a XX. század első két évtizedében jelentős kutatási munkálatok indultak a főváros központi könyvtárában SZABÓ Ervin vezetésével*. E kutatások elsősorban a korszerű közművelődési könyvtári rendszer kifejlesztését, a könyvtári technológia megújítását (pl. a Dewey-rendszer adaptálása) szolgálták. Az *Országos Széchényi Könyvtár* és más nagyobb társadalomtudományi könyvtárak elsősorban a könyv- és könyvtártörténeti kutatások számára szolgálták bázisul,

bár a nemzeti könyvtárban a 30-as években lezajló újjászervezési és fejlesztési munkák tekintélyes elméleti alapot igényeltek.

Mindent egybevetve azonban megállapíthatjuk, hogy *ebben az időszakban nagyobb mérvű kutatási vagy elméleti tevékenység nem folyt*; a nemzetközi mércével is mérhető teljesítményeket az alapvető referenz-eszközök megteremtése jelentik, s ezzel összefüggésben a hazai könyv- és könyvtártörténet területén folytatott kutatások.

E fejlődési tendencia okait a magyar könyvtárügy általános helyzetének alakulásában kereshetjük. Az általános tudományos könyvtárak vezető szerepe, a közművelődési könyvtárak lassú és ellentmondásos fejlődése, az országos jelentőségű szakkönyvtárak hiánya, a könyvtárosképzés megoldatlansága, s mindezek mögött az az országos kulturális politika, amely a XIX. század második felében még liberális volt, de amely a két világháború között a reakciós politikai rendszer kiszolgálója volt.

Kibontakozás a szocialista könyvtárügyben

Könyvtártörténeti tény, hogy *a felszabadulás radikális fordulatot hozott a magyar könyvtárügy területén is* és lehetővé tette régóta esedékes feladatok megoldását. A könyvtárügy minden ága gyors fejlődésnek indult. Abból következően, hogy hosszú időszak lemaradásait viszonylag rövid idő alatt kívántuk behozni, a fő figyelmet a gyakorlati, könyvtárfejlesztési és szervezési kérdésekre fordítottuk. Bár 1949-ben létrejött a budapesti egyetemen a könyvtártudományi tanszék, s hamarosan megindult a főiskolai képzés is, központi szervezet hoztak létre részben a közművelődési könyvtári rendszer kifejlesztésére, részben bizonyos könyvtári szolgáltatások nyújtására – *a kutatási tevékenység nem tudott még kibontakozni.*

1954-ben alakult meg a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottsága*, [6] amely számba vette azokat a kutatási feladatokat, amelyek elvégzését éppen a rohamosan fejlődő könyvtári gyakorlat sürgett. Kísérletet tett bizonyos kutatásszervezési funkció ellátására is. A Bizottság egységben látta a szorosan vett könyvtárügyi kutatásokat, az alapvető bibliográfiai referenz-eszközök létrehozására irányuló vállalkozásokat, valamint a dokumentáció elméleti és gyakorlati kérdéseit. A későbbiek során azonban ez az egység megbomlott. Az *Akadémia Nyelvi és Irodalomtudományi Osztálya*, amelynek keretében ez a Bizottság működött csak a könyvtörténet és a bibliográfia terén érezte magát illetékesnek, így 1961-ben *átszervezte Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottsággá.*

Időközben a *Művelődésügyi Minisztérium* a nemzeti könyvtár keretében létrehozta 1959-ben a *Könyvtártudományi és Módszertani Központot*, többek között *azzal a céllal, hogy a kutatások központi szervévé is váljék.* A

Központ 1960-ban országos konferenciát szervezett a könyvtártudományi kutatás kérdéseiről [7]. Voltaképpen *ettől az időponttól számíthatjuk a tudatos könyvtárpolitikai irányítást a kutatásokban*, ugyanis a konferencia nemcsak azt állapította meg, hogy a tekintélyes gyakorlati, hálózatfejlesztési eredmények mögött még mindig elmarad az elméleti kutatómunka (nem szólván arról, hogy mennyivel kullog a nemzetközi színvonal mögött), hogy az egész területet ösztönösség jellemzi, hogy a kutatók témaválasztásában nem érvényesül a tervszerűség, hogy nem összehangoltak a kutatások, hanem javaslatokat is kidolgozott kutatópolitikai, kutatásszervezési és tematikai vonatkozásokban egyaránt.

A javaslatok nyomán a *Művelődésügyi Minisztérium jogszabályt* [8] *bocsátott ki* a könyvtárakban folyó kutatómunkáról s a kutatóműhelyek és kutatók orientálására ötévenként kutatási programokat [9] jelentetett meg. E programok jellemzője, hogy mind jobban tükrözték a magyar könyvtárügy napi és távlati feladatait, s a kutatómunka belső autonómiájának fenntartása mellett a gyakorlattal való kapcsolatot hangsúlyozták. Bár a programok nem bírtak kötelező érvénnyel, mégis kedvezően befolyásolták a kutatási tematika belső arányait; például 1960-ban még azt állapította meg LÁZÁR Péter felmérésében [10], hogy az összes kutatási téma mintegy 60%-a történeti jellegű, manapság ez az arány 20–25%-ra csökkent. A *Könyvtártudományi és Módszertani Központ egyre aktívabban látta el* saját kutatómunkája mellett *kutatásszervezési feladatát.* Az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácssal* együtt javaslatokat tett pályázatok kiírására, illetve maga is bonyolított le pályázatokat. Évente rendszeresen bekérte és feldolgozta a könyvtárakban folyó kutatómunkáról adott jelentéseket, felfektette a kutatások országos nyilvántartását, kifejlesztette a hazai és külföldi könyvtári és informatikai szakirodalmat feltáró információs szolgálatát. Egyre több könyvtár vált a kutatómunka színterévé, bővültek a publikációs lehetőségek, újabb könyvtári szakfolyóiratok indultak, nemcsak központi szervek, hanem egyes hálózati központok kiadásában is. Megszaporodott a monografikus kiadványok száma. A könyvtári kutatások mind jobban kapcsolódnak egyéb szakterületeken folyó kutatásokhoz, s a magyar könyvtárügy nemzetközi kapcsolatai kutatási szálakkal is erősödnek.

Eredmények és gyengeségeink

A kutatási eredmények közül feltétlen említést érdemel jó néhány, amelyekre itt csak egy-egy szóval utalhatunk: az 1800 előtti korszakokra irányuló könyv- és könyvtártörténeti kutatások, alkalmazott-fejlesztő kutatások a könyvtári technika terén (mágnesszalagok adaptálása, gépileg előállított indexek, könyvtártani kézikönyv stb.), bibliográfiaelméleti tanulmányok, olvasás-

szociológiai vizsgálatok és kísérletek, teauruszok módszertana és készítése, a helyismereti gyűjteményekhez kapcsolódó feltárási, bibliográfiai és elméleti teljesítmények, a dokumentumbázisra és könyvtári reprezentációjára irányuló vizsgálódások, néhány kiemelkedő bibliográfia. (A felsorolás szubjektív és ezért kész minden kritika elfogadására.)

Ne higgyünk azonban annak a kedvező képnek, amit az utolsó másfél évtized kutatómunkájáról és annak szervezettségéről kíséreltünk meg felvázolni. *Ez csak a kép egyik oldala.* Már azok a cikkek is igyekeztek rámutatni a másik oldalra, amelyek 1970-ben és 1971-ben foglalkoztak ezzel a kérdéssel [11]. Kritikai megjegyzéseik továbbiakkal bővíthetők, s együttes felsorolásukkal már reálisabban ítélni tudjuk meg a helyzetet. Tartalmi hiányosságnak tekinthetjük, hogy az egyes témák szintézise hiányzik (úgy is mondhatnánk, hogy a kutatók reprezentáns műfaja a folyóiratcikk); *nem alakult ki a „publikációs küszöb”,* nincs olyan szakmai minimum, aminek ismeretét eleve fel kell tételezni annál, aki publikál és akinek publikálnak; *a publikációk számával fordítva arányos a szakmai színvonal;* jelentős kapacitást köt le a részkérdések és helyi problémák beszűkült vizsgálata; a kutatások sokszor csak verbális eredményeket hoznak, gyakorlati alkalmazhatóságuk elenyésző vagy korlátozott. A módszertani negatívumok között olyanokat említhetünk, mint például a folyamatosság hiányát, azaz *a kutató nem épít elődjei eredményeire;* a terminológiai-fogalmi tisztázatlanságot; módszertani gyakorlatlanságot, más tudományágak módszereinek mechanikus nem adaptált alkalmazását. A kutatásszervezés gyengeségére utal, hogy *a korszerű kutatásszervezési eljárásokat, formákat nem, vagy alig alkalmazzuk;* szerény kezdetei mutatkoznak csak annak, hogy a könyvtári kutatások beágyazódnak az országos kutatáspolitikába és -szervezésbe; nincsenek markáns kutatóműhelyek, iskolák; még mindig *sok a spontaneitás, ötletszerűség a témaválasztásban,* s ezért fontos feladatok megoldása elhúzódik; párhuzamos, és a társadalmi szükségletekről távol eső kutatások is folynak; számos fontos kutatás személyes jellegű, azaz hiányzik az intézményi bázis, nincs olyan könyvtár, amely munkatervébe illesztve gazdájának érezné a témát; a kutatók még mindig főleg néhány nagy könyvtár munkatársai közül kerülnek ki; a könyvtári rutinmunkák előtérbe kerülésével háttérbe szorult, vagy kiszorult a kutatómunka néhány könyvtárban. S végül ami a személyi oldalt illeti: *a könyvtári dolgozók létszámának növekedésével a felkészültség és képesség átlagszínvonala esett;* a felsőfokú végzettségűek között is csökkent a kutatók aránya az időhiány, s a más területek szívóhatása következtében „agyhiány” miatt; a munkaerőpiacon a könyvtáraknak gyengültek az esélyei a könyvtári munkafeltételek és fizetések már nem vonzóak; és sajnos *a könyvtárosképzés tartalma és kapacitása is elmaradt a kívánatostól.*

A kutatómunka fejlesztése: a gyakorlat követelménye

Ha a fejlődés eredményeit és a kétségtelenül meglévő hiányosságokat tartalmazó mérlegserpenyők mögé oda-képzeltük mindazokat a társadalmi szükségleteket, amelyek a könyvtárügy, s vele együtt a szorosán összefonódó egyéb területek gyorsabb fejlődését követelik, akkor teljesen indokolt a *III. Országos Könyvtárügyi Konferencia* téziseinek megállapítása: *„Mind az ellátást, mind az irányítást szilárdabb tudományos alapokra kell helyezni.* Ennek érdekében fejleszteni kell a könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokat – elsősorban a társadalmi szükségletek feltárása, a szolgáltatások hatásfokának vizsgálata, a dokumentumbázis elemzése, a „technológia” korszerűsítése és racionalizálása területén. *Megoldandók a kutatásszervezési feladatok, s biztosítani kell a személyi és anyagi feltételeket (beleértve a gépi felszerelést, a publikálási lehetőségeket és az eredmények alkalmazását)* [12].

Különös súlyt nyer ez a követelmény olyan stádiumban, amikor az *extenzív helyett az intenzív fejlesztés feladatai kezdenek előtérbe kerülni.* Nemzetközi mércével mérve közepesen fejlett könyvtárügyünk továbblépésének egyik kulcsfeltételét abban látom, hogy sikerül-e a kor színvonalának megfelelő szakmai software-t, azaz ismeretanyagot, tudatot, kutatást, elméletet, vagy nevezük bárminek, a fejlődés rugói közé iktatnunk.

Gyakorlatiasan fogalmazva, a könyvtári kutatások funkcióját a következőkben látom: készítsék elő, alapozzák meg a könyvtárpolitikai döntéseket, járuljanak hozzá a technológia és a szolgáltatások mennyiségi, de elsősorban minőségi fejlesztéséhez, tudományos igényteliséggel tárják fel a könyvtári dokumentumbázist, vizsgálják a társadalmi valóság egyes szektorait (pl. művelődési vagy tájékoztatói folyamatok és jelenségek), illetve oldjanak meg egyes problémákat a tudományelmélet és -szervezés kérdésköréből (pl. osztályozáselmélet, információs rendszerek tervezése stb.). Ebből kiindulva, s durva és viszonylagos, csak a könyvtári szektoron belül érvényes kategorizálás szerint „*alapkutatásnak*” tekinthetők a társadalmi valóság közvetlen vizsgálatával foglalkozó kutatások, *adaptációs-fejlesztő* jellegű a rendszerfejlesztésre, a könyvtári technikára irányuló kutatások többsége, s ezeken belül *módszertaninak* nevezhetjük azokat a vizsgálódásokat, amelyek egy-egy konkrét munkafolyamatra, szolgáltatásra stb. vonatkoznak a végrehajtás előkészítése, az értékelés vagy fejlesztés céljából. Esetünkben az R + D típusú kutatások tudományos rangját inkább a módszer tudományossága, semmint a tárgy adja meg. (Más kérdés, hogy a könyvtári kutatásokat tükröző szakirodalomban összemossódnak az oktatási célokat szolgáló a módszertani jellegű, a helyi gyakorlatot leíró-fejlesztő, a gyakorlati célú, valamint a tényleges tudományos eredményeket közlő publikációk.)

Sok vita folyt a könyvtárban folyó kutatások tematikáját illetően: a „könyvtár” legyen-e a tárgy vagy a különféle szaktudományok köréből válasszon-e a kutató? A vagylogosan feltett kérdés zsákutcába vitt, s az OKDT számára készített tanulmányok írói közül különösen CSÜRY és HAVASI – korábbi vizsgálódásaikra is támaszkodva – fejtették ki evidens módon az általunk is vallott álláspontot. Egyfelől áll az, hogy a *könyvtári tárgyú kutatások számos határterületként jelentkező tudományág eredményeire és módszereire támaszkodnak*, másfelől pedig az, hogy a könyvtári, könyvtárosi munka szerves, attól *el nem választható eleme az egyes tudományágak ismerettartalma*. Nyilván a könyvtár jellegétől, a könyvtáron belül kialakított munkaszervezettől és munkamegosztástól függ, hogy hogyan és miképpen érvényesül ez a gyakorlatban: önálló tudományos kutatói feladatok vállalásától kezdve a könyvtári és szaktudományos felkészültségen és kutatáson alapuló bibliográfiai–dokumentációs–információs produktumok előállításán keresztül egészen az állományfejlesztés, feltárás és szolgáltatás munkafolyamataiba integrálódó szakismeretekig.

Akárhogy is, egy a fontos: a könyvtári kutatások lényegéhez tartozik, hogy *beépüljenek a könyvtár napi tevékenységébe*, s ne idegen testként különüljenek el tőle. Ez a tétel *általában érvényes* a könyvtári rendszerre, mint egészre, *feltétlenül követelmény* a nagyobb és kulcsszerepet betöltő könyvtárakra, s *kevésbé* a kisebb és gyengébb egységekre nézve.

Kutatáspolitikai és kutatásszervezési szerepek

Talán sikerült a *III. Országos Könyvtárügyi Konferencia* óta előbbre lépni a kutatásszervezési problémák megoldásában, s a szervezeti feltételek alakulása kedvezően hatottak, s remélhetőleg a jövőben még inkább hatni fognak magukra a kutatásokra.

Kulturális Minisztérium

A könyvtári tematikájú kutatások *országos szintű irányítását a Kulturális Minisztérium végzi*, illetve a könyvtörténeti és bibliográfiai kutatások területén e feladatot a *Magyar Tudományos Akadémiával* együttműködve látja el. (Zárójelben hadd jegyezzük ismételtelen meg, hogy hasonlóan termékeny irányítási együttműködést más kutatási területeken más főhatóságokkal is kívánatos, sőt szükséges volna kialakítani.) Jóváhagyja az öt évre szóló központi kutatási terveket és a központi kiadványok tervét, finanszíroz egyes kiemelt kutatási feladatokat, tanulmányutakat biztosít. Felügyeli – ágazati felügyeleti hatásköre keretében – a könyvtárakban folyó kutatómunkát, beszámoltatja a fenntartásában működő könyvtárakat kutató- és kutatásszervező munkájukról, irányítja és ellenőrzi a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* tevékenységét.

OKDT

A Kulturális Minisztérium mint általában, e területen is támaszkodik az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsra*; a Tanácsnak a kutatási politikával összefüggő kérdések gondozására külön szakbizottsága van. A Tanács tesz javaslatot a középtávú kutatási tervre, a központilag kiadandó művekre, véleményezi a könyvtárügyi könyv- és folyóiratkiadást, értékeli a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ*, valamint a fontosabb könyvtári kutatóműhelyek tevékenységét, javaslatokat tesz az országos pályázatok témáira.

MTA

A *Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottság* 1975 óta az Akadémia és a Minisztérium közös szerveként működik, s ezáltal lehetővé vált ismét megvalósítani a kutatók ezen ágának egységes irányítását. Ez az akadémiai bizottság országos tudománypolitikai orientáló szerepet tölt be a könyv- és könyvtörténet, írás- és nyomdatörténet, kiadástörténet és az általános repositív bibliográfia tekintetében; ezenkívül közvetlenül irányít egyes fontosabb vállalkozásokat (például: *Régi Magyarországi Nyomtatványok; Fragmenta Codicum*). Érvényesül az a tendencia is, hogy más témakörök ugyancsak akadémiai kutatópolitikai, kutatáskoordináló fórumhoz jussanak. Így erősödő kapcsolatok fűzik a könyvtári kutatásokat a művelődéskutatási bizottsághoz (könyv- és könyvtárszociológia, olvasáskutatás), valamint az informatikai és matematikai nyelvészeti munkacsoporthoz (informatika, a számítástechnika és kommunikáció nyelvészeti vonatkozásai). E bizottságok ajánlásokat dolgoznak ki hosszabb távú kutatási tervekre, nagyobb kutatási vállalkozásokra, koordinálják a különböző szerveknél, intézeteknél folyó kutatásokat, véleményezik a kutatási programokat és értékeli a kutatási eredményeket.

MKE

Nem feledkezhetünk meg a *Magyar Könyvtárosok Egyesületének* vállalandó kutatásszervezési szerepköréről. Azon túl, hogy rendezvényein módot nyújt egyes kutatásszervezési, kutatási kérdések megbeszélésére, kutatási jelentések bemutatására és megvitatására, esetleg lehetőséget biztosít a kutatási eredmények közzétételére, talán még fontosabb feladata, mint társadalmi szervezeteknek, hogy felkutassa a tehetségeket, ösztönözze kibontakozásukat.

KMK

A *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* feladat körébe elsősorban a Kulturális Minisztérium könyvtárpolitikai döntéseit előkészítő, a könyvtári rendszer egészét, s különösen a közművelődési könyvtárügyet érintő kutatások tartoznak. E kutatásokat saját állomá-

nyába tartozó munkatársaival, s számos külső szakértő bevonásával végzi. Mint kutatásszervező szerv kutatócsoportokat állít egyes aktuális feladatok elvégzésére, szerény mértékben anyagi támogatást nyújt országos érdekű témákon dolgozó kutatóműhelyeknek, kiadói tevékenységet folytat, az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanáccsal* közösen kiadja kéthavonként a *Könyvtári Figyelő* c. folyóiratot, s ellátja a Tanács kutatáspolitikai bizottsága titkársági teendőit, nyilván tartja a könyvtárakban folyó kutatásokat és kutatókat, szakirodalmat és információs szolgáltatásokat nyújt a kutatók számára.

Témafelelősök

Egyes témakörök, fő kutatási irányok kutatásszervezési teendőit az un. témafelelős szervezeteknek kell ellátniuk. A dolgok jelen állása szerint a *Kulturális Minisztérium* közvetlen irányítása alá tartozó intézmények nyertek csak ily megbízást, de ezt *semmiképpen sem lehet végleges megoldásnak tekinteni*. Az arra alkalmas, személyzetileg és anyagilag felkészült és erős intézményeknél feltétlenül indokolt, hogy témafelelősi megbízást kapjanak, illetve ilyent vállaljanak. Mi a feladata a témafelelősnek? A gondozására bízott témakörben folyó kutatások tartalmi és módszertani irányítása, orientálása, támogatása, a lehetőségektől – és a fenn tartó szerv megértésétől – függő finanszírozása, publikációs fórum biztosítása, kutatócsoportok szervezése, a kutatók közötti kapcsolatok kiépítése, szemináriumok, konferenciák, továbbképzések rendezése, a kutatási eredmények véleményezése, kapcsolat kialakítása a rokon szakmák intézményeivel, más szakmák kutatóinak bevonása komplex csoportokba stb.

Műhelyek

A kutatómunka igazi bázisát maguk a könyvtárak jelentik. Mődunkban állt megfigyelni a *könyvtári kutatóműhely* alakváltásait az utóbbi néhány évtizedben: mint vált teljes jogú kutatóintézetből könyvtári üzemmé, majd a fejlődési spirál példájaként hogyan alakul ki az a könyvtártípus, amely megtartja az üzemszerű működés vívmányait, de tevékenységét tudományos alapokon folytatja, sőt aktív kutatómunkát is kifejt saját, szűken vett könyvtári tevékenységére vonatkozóan, valamint az általa gondozott szakterületeken. A könyvtárigazgató hatáskörébe és felelősségébe tartozik, hogy mekkora munkaerőkapacitást tud ilyen feladatokra fordítani. A korábbi és részben a még ma is élő gyakorlat az, hogy a kutatómunkát végző munkatársak általában heti egy napot kapnak e célra. Célszerűbbnek látszik azonban esetenként több időt biztosítani, vagy lehetővé tenni a kutatónapok koncentrált felhasználását. *Az igazgató nem pusztán engedélyezi a kutatásokat, hanem a könyvtár feladatköréből kiindulva esetenként kitűzi a témákat,*

kiválasztja a kutató személyét, kapcsolatokat létesít és tart fent az illetékes témafelelőssel (a nem könyvtári témájú kutatások esetében a szakterületen illetékes kutatóorientáló és -szervező szervekkel és intézményekkel), biztosítja a szükséges anyagi feltételeket, elbíraltatja a kutatások eredményeit. Tehát a vezetés közvetlen hatáskörébe tartozó feladatnak ítéljük a könyvtár kutatási programjának kialakítását, a szervezeti feltételek megteremtését, a kutatómunka irányítását és ellenőrzését, az eredményeknek a gyakorlatban való hasznosítását. Különböző szervezeti megoldások alakultak ki már eddig is a kutatási funkció működtetésére; a kutatónapnál sokkal szerencsésebbnek látszik a *szakreferensi rendszer* változatainak alkalmazása, de számba jöhet nagy könyvtáraknál *tudományos titkárság létesítése*, ösztöndíjas helyek, *kutatói státusok* rendszeresítése, sőt *kutatási-fejlesztési részleg felállítása*. Alapelveknek számít, hogy a kutatómunkára alkalmas, illetve a tudományos felkészültséget igénylő munkakörök ellátására alkalmas embereket mentesíteni kell az adminisztratív jellegű munkától [13]. Következésképpen tervszerűen kell törekedni a munkaerőbázis átstrukturálására: kevesebb felsőfokú végzettségű munkatárs, jóval több technikai-adminisztratív személyzet; s célszerűnek látszik különbséget tenni a felsőfokú szakképzettségűek között is a kutatómunkára való alkalmasság szempontjából. (Jelenleg illuzórikus volna a kutatómunka követelményét minden felsőfokú könyvtárosra kiterjeszteni.) Biztató azonban, hogy a könyvtárosképzésben megindult erjedés ebbe az irányba hat [14].

A személyi tényező

S itt elérkeztünk a kutatómunka döntő tényezőjéhez, amely a bármennyire nélkülözhetetlen anyagiakkal szemben is feltétlen elsőbbséggel bír – *a személyi tényezőhöz*. Meg kell oldani a kutatói utánpótlást, mert az igényes programok máskülönben légvárnak fognak bizonyulni. Más összefüggésben már utaltunk rá, de most megismételjük: egészségtelenül magas a *brain-drain!* Míg az ötvenes években csak a kutatóintézetek szívóhatásával kellett számolnunk, most a folyóiratszerkesztőségek, a tömegkommunikációs intézmények, a párt- és állami szervek, a közművelődés és az oktatás különböző szervei és intézményei is számos kollégánkat viszik el. Ezen siránkozni fölösleges, inkább a *megfelelő ellenintézkedéseken kell gondolkodni*. A munkafeltételek javítása, a fizetések rendezése mellett ugyanolyan fontos az, hogy a fiatalokkal megkedveltessük választott szakmájukat, vonzó feladatokat tűzzünk eléjük, biztosítsuk társadalmi előrehaladásukat. Már az egyetemi évek során ki kell válogatni az alkalmas fiatalokat, s fokozatosan be kell őket vonni a kutatócsoportok munkájába. A könyvtárak káderfejlesztési terveiben külön kell foglalkozni a *fiatal kutatók problémáival*, de országos intézkedésekre is

szükség van: ösztöndíjas helyek szervezése a doktori disszertációk kidolgozásának időtartamára, külföldi tanulmányutak odaitélése, a kutatómódszertani felkészültség fejlesztése (konzultációk, szemináriumok, tanfolyamok szervezése) stb. S ösztönözni és biztatni kell az arra érdemeseket a kandidátusi cím megpályázására a könyvtári és informatikai ismeretanyag határterületeiként jelentkező tudományágakból választott témákkal.

A nemzetközi porondon

Bár a kutatómunka és a kutatósszervezés terén is *jóval többet várunk a könyvtárosképző tanszékektől a jövőben*, elsősorban a kutatások személyi bázisának felkészítését – természetesen a könyvtárosképzés általános céljain belül, – tekintjük fő feladatuknak ebben az összefüggésben.

Kutatómunkánkban messzemenően támaszkodnunk kell a nemzetközi, elsősorban *a szocialista országokkal való együttműködésre és munkamegosztásra*. Míg a szocialista könyvtárügy kibontakozásának kezdeti szakaszában főleg a külföldi szakirodalom gyűjtése, kiértékelése, a külföldi eredmények hazai elterjesztése volt előtérben, később a tudatos tervezőmunka megindulásával sor került a nemzetközi kutatási irányok felmérésére [15], s a hazai szükségletek által diktált kutatási irányok szélesebb összefüggésekbe való ágyazására is. *Kutatóink bekapcsolódtak a nemzetközi kutatási tevékenységbe*, konferenciákra vettek részt, konferenciákat szerveztek; közös szemináriumokra került sor és megjelentek az összehasonlító, több külföldi partnerrel közösen végzett kutatások is. A hagyományos könyvtári kapcsolatok erősödése mellett hatalmas impulzust jelentett a kutatási együttműködés számára a *Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer* kibontakozása. Élnünk kell az ebből és más nemzetközi együttműködési formákból (pl. az UNESCO-programok: UNISIST, ISORID stb.) adódó lehetőségekkel, mivel kutatási feladataink javarésze adaptációt jelent. A kölcsönösség alapján, – és saját eredményeink propagálása céljából is, – *többet kell tennünk hazai kutatási eredményeink megismertetéséért*.

Kutatási program 1976–1980

Végezetül térjünk vissza az OKDT által kidolgozott kutatási programhoz, amely a kutatási főirányoknak egyelőre csak körvonalait vázolja [16].

A kutatási program pusztán az országos érdekű kutatási feladatokra tér ki, de két kört különböztet meg: a központi, a Kulturális Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia által közvetlenül irányított és finanszírozott kutatásokat, valamint az egyes szakterületek, hálózatok vezető könyvtáraiban folytatott kutatásokat, amelyek közvetlen irányítása és finanszírozása a

fenntartó szervek hatáskörébe tartozik. (Természetesen ez utóbbiak is részesülhetnek a Kulturális Minisztérium támogatásában.) A két kör természetesen egymásba mosódik a tényleges kutatómunka során: a helyi téma egy országos feladat valamely oldalát tükrözi, az egyik helyen megoldott kutatás eredményeit máshol is alkalmazni lehet, a központi kutatások a helyi vizsgálatokra támaszkodnak stb., tehát semmiképpen sem alá- és fölérendeltségi viszonyban állnak egymással, sokkal inkább a témák általános vagy speciális megközelítési aspektusát jelentik. Elengedhetetlen, hogy a helyi, hálózati témák kapcsolódjanak a központiakhoz, illetve a központi témákért felelős műhelyek adjanak kutatási megbízásokat az egyes könyvtáraknak, könyvtárosoknak, s e megbízások épüljenek be a könyvtárak kutatási terveibe.

A programból úgy válik terv, hogy a hálózati központok, a jelentősebb könyvtárak elkészítik konkrét közép-távú terveiket, az egyes kutatók is kidolgozzák saját elképzeléseiket, majd az OKDT vállalkozik a visszajelzések alapján az összesítésre, amely már a kutatási téma részletes leírását adja, de tartalmazza az ütemezést, a személyi és anyagi feltételeket, az együttműködő partnereket, feladattal összefüggő képzési és továbbképzési programokat, a publikációs lehetőségeket, s nem utolsósorban az alkalmazás módját.

Mind a központi, mind a helyi könyvtári kutatásokat szoros szálak fűzik az információs szervezetek keretében folyó kutató-fejlesztő munkához, hiszen jórészt egymást átfedő, vagy azonos feladatok megoldásáról van szó: mint nagyobb egységnek a magyar tudományos–műszaki információs rendszernek természetes része a könyvtárügy. Ugyanígy része, – s ennek ugyancsak tükröződnie kell a kutatási tematikában és a kutatósszervezési kapcsolatokban, – a közművelődési tevékenységnek és intézményrendszernek; az utóbbi időben pedig egyre több kutatás és kísérlet indult az oktatásügy érintett intézményeivel közösen is. E tényeknek pedig le kell vonni kutatósszervezési konzekvenciáját is.

JEGYZETEK

- [1] A könyvtári kutatások fejlesztése. Bp. 1975, OKDT. 8 p. – Országos könyvtárügyi kutatási program. 1976–1980. Bp. 1975, OKDT. 11 p.
- [2] ZIRCZ Péter: A könyvtári kutatások fejlesztése. = *Könyvtári Figyelő*, 1975. 3. sz. 267–273. p.
A cikkben foglalt megállapításokat, – amelyek az OKDT-nek a kutatások fejlesztésére vonatkozó állásfoglalása első fogalmazványának tekinthetők, – más összefüggésekben is felhasználtam.
- [3] HAVASI Zoltán: A könyvtár mint kutatóhely. Bp. 1974. OSzK–KMK. 52 p.
B. NAGY Ernő: A könyvtárügyi kutatások személyi tényezői. Bp. 1974. OSzK–KMK. 29 p.

- CSÜRY István: A szaktudományos kutatómunka helye és szerepe a könyvtárak működésében. 1–2. r. Bp. 1973–1974. OSzK–KMK. 20 és 17 p.
- PAPP István: Kutatóműhelyek. A könyvtárosképző intézmények és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. 1973. OSzK–KMK. 25 p.
- KAMARÁS István: Olvasók és szakirodalomhasználók körében végzett magyarországi kutatások számbavétele, értékelése és a kutatási főirányok kijelölése. Bp. 1974. OSzK–KMK. 33 p.
- ZSIDAI József: Kutatási program a szakkönyvtári állomány fejlesztésére és elemzésére. (Műszaki- és természet-tudományok.) Bp. 1974. OSzK–KMK. 25 p.
- KONDOR Imréné: A társadalomtudományok könyvtári kezelésére vonatkozó kutatómunka. Bp. 1974. OSzK–KMK. 25 p.
- FOGARASSY Miklós: A közművelődési könyvtárak állományalakításával kapcsolatos kutatási feladatok. Bp. 1974. OSzK–KMK. 10 p.
- HORVÁTH Tibor – SÁRDY Péter: A könyvtártechnológiai kutatások helyzete és irányai. Bp. 1974. OSzK–KMK. 31 p.
- CSAPODI Csaba: Az 1800-ig terjedő időszakra vonatkozó könyv- és könyvtártörténeti, valamint az ezek határterületeit jelentő diszciplínák kutatásának fontosabb irányai és témái. Bp. 1974. OSzK–KMK. 23 p.
- PÁLVÖLGYI Endre: A kutatás irányai és jellemző sajátosságai az 1800 utáni könyv- és könyvtártörténetben. Bp. 1974. OSzK–KMK. 31, [9] p.
- A tanulmányok közzétételét gyűjteményes kötetben tervezi az OKDT, várhatóan 1976 folyamán. Addig a KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárban tanulmányozhatók, kézirat gyanánt.
- [4] KÖHALMI Béla: Könyvtártudományunk feladatai. Bp. 1955. Akad. K. Kiny. MTA Nyelv- és Irod.-tud. Oszt. Közl. 6. k. 3–4. sz. 353–380. p.
- Kóhalmi Béla 1954. III. 20-án az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya ülésén elhangzott referátumának számos megállapítása máig érvényes a könyvtári kutatómunka különböző vonatkozásaira.
- [5] A továbbiakban elsősorban az OKDT számára készített műhelytanulmányok megállapításaira támaszkodom, különösen Havasi Zoltán, Csüry István, B. Nagy Ernő, Horváth Tibor és Sárdy Péter munkájára. Elnézést kérek a szerzőktől, hogy esetenként külön-külön nem hivatkozom gondolataikra.
- [6] Ld. Kóhalmi Béla hivatkozott referátumát.
- [7] A könyvtártudományi kutatás kérdései. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ankétja. Budapest, 1960. június 13–14. Bp. 1961. 137 p.
- [8] A művelődésügyi miniszter 77114/1960. sz. utasítása a könyvtári kutatómunka szabályozásáról. = Könyvtáros, 1960. 11. sz. 817–818. p.
- Az első jogszabályt követte a második:
A művelődésügyi miniszter 158/1966. (M.K. 15.) M.M. számú utasítása a könyvtárakban folytatható kutatómunkáról. = Könyvtári Figyelő, 1966. 4. sz. 210. p.
- [9] Az 1961–1965-ös időszakra érvényes, „Az országos távlati tudományos kutatási terv részére kidolgozott könyv- és könyvtártudományi kutatási tematika” címen kibocsátott kutatási program „A Könyvtártudományi kutatás kérdései. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ankétja. Budapest, 1960. június 13–14.” című kiadvány (Bp. 1961.) függelékében a 133–134. lapon található. Ezt követte:
- A könyvtártudományi kutatás távlati programja, 1966–1970. (Témajegyzék). = Könyvtári Figyelő, 1966. 4. sz. 204–209. p.
- Az 1971–1975-ös központi kutatási program nem nyert széles körű nyilvánosságot, mivel tulajdonképpen csak javaslati szinten maradt; ennek ellenére kétségtelen hatást gyakorolt elsősorban a központi szervek által folytatott kutatásokra. Az előkészítést egy OKDT-előterjesztés jelentette:
- A könyvtártudományi kutatómunka továbbfejlesztése, Bp. 1971. 15, [2] p. (A program 10–15. lapon található.) Az OKDT-anyag alapján a KM könyvtárosztálya készített egy belső, minisztériumi előterjesztést:
- A könyvtártudományi kutatás továbbfejlesztése. Bp. [1971.] [19] lev. (A központi kutatási programjavaslatot a 2. sz. melléklet tartalmazza.) Mindkét dokumentum a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban hozzáférhető.
- [10] LÁZÁR Péter: A hazai könyvtártudományi kutatás helyzete és értékelése. = A könyvtártudományi kutatás kérdései. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ankétja, Budapest, 1960. június 13–14. Bp. 1961. 35–74. p.
- Lázár Péter 1960-as tanulmányában rajzolt helyzetkép több negatív vonása, ha csökkenő mértékben is és a kétségtelenül megállapítható fejlődés ellenére, ma is megfigyelhető.
- [11] PAPP István – ZIRCZ Péter: Tudományos kutatómunka a könyvtárakban. = Könyvtári Figyelő, 1970. 3. sz. 183–189. p.
- BERECZKY László – ZIRCZ Péter: A könyvtártudományi kutatómunka továbbfejlesztése. = Könyvtári Figyelő, 1971. 4. sz. 295–300. p. És lásd az előző jegyzetet!
- [12] III. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Tézisek. Bp. 1970. 52 p. Ld. az „Irányítás, szakfelügyelet” c. fejezetben, a 31. lapon.
- [13] Szomorú tapasztalatokról tudósít ilyen vonatkozásban Csüry István: A munkaszervezés helyzete és problémái a hazai tudományos könyvtárakban c. munkája (Bp. 1973. OSzK–KMK.). De más könyvtárakban sem kedvezőbb a helyzet...
- [14] FUTALA Tibor: Szakmai koncepció a könyvtárosképzés rendszerének továbbfejlesztésére. = Könyvtári Figyelő, 1973. 1. sz. 19–32. p.
- SZEPESVÁRY Tamás – VAJDA Erik: A könyvtárosképzésben oktató ismerettartalmak, különös tekintettel a szakkönyvtárosok képzésére. = Könyvtári Figyelő, 1973. 1. sz. 33–49. p.
- SZABÓ Sándor: A könyvtárosi szakképesítést nem igénylő könyvtári munkakörök képzési problémái. = Könyvtári Figyelő, 1973. 1. sz. 50–56. p.
- [15] SEBESTYÉN Géza: A könyvtári kutatások mai matematikája a külföldi szakirodalom tükrében. Bp. 1962. OKDT. 163 p.
- [16] Tájékoztatásul álljanak itt a kutatási program főirányai.

Központi kutatási főirányok

A hálózati központok, az országos
szakkönyvtárak, egyetemi és megyei könyvtárak
kutatási főirányai

1. A könyvtár és társadalmi környezete
 - A könyvtár, mint olvasmány- és információközvetítő intézmény társadalmi szerepe
 - A könyvtárosok értékrendje, képességei, személyiségvonásai
 - Kisebb közösségek könyvtárhasználata
 - Az ifjúsági korosztályok könyvtári ellátása
 - A nagy közművelődési könyvtárak szolgáltatásainak a társadalmi igényekkel összhangban történő fejlesztése
 - A közművelődési könyvtárak kapcsolata egyéb művelődési intézményekkel
 2. Az olvasás folyamata
 - Az olvasmányok befogadása
 - Az irodalmi ízlés változása, fejlesztetősége
 - Az ismeretközlő olvasmányok olvasottsága, befogadása, hatása
 - A gyerekek olvasóvá válási folyamatának, olvasási szokásainak vizsgálata
 3. Szakirodalmi igények és szükségletek
 - A társadalmi szükségletek és egyéni igények felmérésének módszerei
 - A szakirodalmi információ társadalmi szerepe, mozgása, hatása
 4. Dokumentumbázis
 - A dokumentumbázis optimalizálásának módszerei
 - A közművelődési könyvtárak állományának alakulása
 - Dokumentumtipológia
 5. Információtároló és visszakereső rendszerek
 - Tezauruszok elmélete, információkereső nyelvek, a nyelvi elemzés algoritmusai
 - Adaptációs-fejlesztési kutatások a külföldi számítógépes szolgáltatások bevezetésére
 6. A könyvtári gazdaságtan
 - Ráfordítás-hozson vizsgálatok módszerei
 - Optimalizált könyvtári modellek, normatívák
 - Könyvtári szervezés, vezetés, tervezés
 7. Gépesítés
 - A Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes előállítás
 - A központi szolgáltatások gépesítése
 - A nemzeti könyvtár integrált gépesítési rendszere
 8. Könyvtárépítés
 - Tervezési ajánlások kidolgozása
 - Komplex kulturális intézmények építési irányelvei
 9. Forrásfeltárás, bibliográfia
 - Magyarországi kódextörédek feltárása
 - Országos kéziratkatalógus előkészítése
 - A retrospektív nemzeti bibliográfia új, bővített kiadásának megjelentetése (1601–1650)
 - A magyarországi könyvtárak külföldi antiqua (XVI. sz.) anyagának feltárása
 - A magyar retrospektív sajtóbibliográfia elkészítése
 - A magyar nemzeti bibliográfia 1921–1945-ös kumulációjának elkészítése
 - A magyar könyvtárak zeneműkéziratainak feltárása (a RISM munkálatok keretében)
1. Egyes könyvtárak, könyvtári rendszerek társadalmi környezetének vizsgálata; egyes szakterületeken országosan, illetve regionálisan jelentkező szakirodalmi információs szükségletek feltárása
 2. Egyes szakterületek dokumentumbázisainak vizsgálata (világtérkép, a hazai beszerzés tényleges és kívánatos mértéke, a dokumentumok regionális megoszlása, kooperáció a beszerzésben)
 3. Egy- és kétnyelvű szaktezauruszok kidolgozása
 4. Ráfordítás-hozson vizsgálatok egy-egy könyvtár vagy szakterület vonatkozásában
 5. Számítógépes, adattárak adaptációja, egy-egy könyvtár gépesítési tervének elkészítése
 6. Egyes könyvtárak értékes állományrészeiről leíró katalógusok készítése, forrásértékű dokumentumok publikálása, bibliográfiai kalauzok, szakbibliográfiák, személyi bibliográfiák kiadása

Központi kutatási főirányok

10. Kéziratok gyűjtési, kezelési, feltárási kérdéseinek kidolgozása (a levéltárakkal együttműködve)
11. Helyismereti gyűjtemények
 - A helyismereti bibliográfia elmélete és módszertana
 - A helyismereti kutatás bibliográfiai kalauza
12. A könyvtári rendszer fejlesztése
 - Az országosan egységes könyvtári rendszer és egyes alrendszerei modelljének kidolgozása, különös tekintettel a gépesítésre
 - A központi szolgáltatások vizsgálata és fejlesztése
 - A könyvtári rendszer kapcsolatai az információs, oktatási és közművelődési rendszerhez
13. Történeti kutatások
 - Az 1867–1945-ös időszak magyar könyvtártörténete, kiadástörténete
 - Az 1945 utáni időszak magyar könyvtártörténete
 - Olvasástörténet
14. A magyar könyvtárügy 2000-ig szóló prognózisa

A hálózati központok, az országos szakkönyvtárak, egyetemi és megyei könyvtárak kutatási főirányai

7. A helyismereti dokumentumok bibliográfiai feltárása, egyes helyi vonatkozású témák kutatása
8. A hálózati, szakterületi, regionális könyvtárközi együttműködés kérdései. Az információs és oktatási-művelődési intézményekkel való kapcsolat
Központosított könyvtári ellátási rendszerek fejlesztése
9. Egyes könyvtárak, hálózatok, régiók könyvtárainak története
A könyvtártörténeti dokumentumok gyűjtése
10. Az adott könyvtár által szolgált szakterületen folytatott kutatások

Mint a fentiekből kitűnik, a kutatási program nem törekszik minden lehető témakör szerepeltetésére, sőt nagyon is válogat a feladatok közül. Azokat igyekszik kiválasztani, amelyek a magyar könyvtárügy aktuális feladatainak megoldásához, a fejlesztés előkészítéséhez a legszorosabban kapcsolódnak. Az egyes témakörökön belül vegyesen szerepelnek alapkutatások, alkalmazott vizsgálatok és kísérletek, adaptációs fejlesztések, lényeges referenz eszközök elkészítése. A program témakörei minden valószínűség szerint az ötéves periódus eltelte után is érvényben maradnak; a készülőben lévő terv határozza majd meg, hogy mi az, ami öt év alatt elvégezhető.

PAPP, I.: A könyvtári kutatásról

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács kidolgozta a könyvtári kutatások fejlesztésével kapcsolatos álláspontját és az 1976–1980-ra vonatkozó középtávú kutatási tervet.

A könyvtári elmélet és gyakorlat szoros összefüggéséből indul ki a magyar könyvtári kutatások kibontakozásáról nyújtott vázlatos áttekintés, amelyhez a kutatásban elért eredmények és a jelenlegi helyzet hiányosságainak felsorolása csatlakozik.

A könyvtárüggyel szemben támasztott társadalmi szükségletek követelik a kutatómunka gyorsabb fejlesztését, szervezettségének és színvonalának emelését.

A könyvtárban folyó kutatások tematikailag részben a könyvtártudomány körébe tartoznak, részben a könyv-

tár által ellátott szakterület problémáival foglalkoznak; mindkét kutatási terület egyaránt fontos a könyvtár működése és szolgáltatásai szempontjából.

A kutatásszervezés keretei és szervei kialakultak: a Kultúrális Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia adja a kutatáspolitikai irányítást, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsra, valamint az illetékes akadémiai szervekre támaszkodva; a Magyar Könyvtárosok Egyesülete társadalmi erőforrásokat mozgósít; kutatásszervezési feladatokat lát el a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, továbbá az egyes központi témákért felelős könyvtárak; a kutatómunka legszélesebb bázisát a könyvtárak jelentik, az igazgató kötelessége, hogy a kutatómunkát beillesse a könyvtár egész tevékenységébe. A kutatások személyi tényezőjének az erősítése látszik a legfontosabb feladatnak; ebben

a könyvtárosképző intézeteknek van nagy szerepük.

A kutatási program alapján javasolt, hogy az egyes hálózatok és könyvtárak készítsék el középtávú terveiket; ezeket mind egymással, mind a nemzetközi szinten folyó kutatásokkal egyeztetni kell.

* * *

PAPP, I.: On library research

The Hungarian National Council for Librarianship and Documentation discussed the development of library research and adapted a medium range plan for 1976–1980.

A brief survey on the evolution of Hungarian library research starts with the indication of the close connection of library theory and practice. It provides a survey of research results and present shortcomings.

Social needs towards libraries demand a more rapid development of research activities as well as an increase of their quantity and organization.

Subject of research activities in libraries fall partly into library science and partly into the subject fields served by the libraries. From the point of view of library operations and services both research fields are equally important.

The framework and organizations of library research are as follows: directives for research policy are given by *the Ministry of Culture and the Hungarian Academy of Sciences* based upon *the National Council for Librarianship and Documentation* as well upon competent academic organizations; social resources are mobilized by *the Associations of Hungarian Librarians*; organization of research is performed by *the Centre for Library Science and Methodology* as well as by certain libraries responsible for main subject groups. The widest base for research is provided by the libraries themselves, it is the duty of their directors to integrate research into the activities of the library. The strengthening of research personnel seems to be most important task; here the institutes of library education play a significant role.

Based on the research programme library networks and libraries should prepare middle range plans and co-ordinate their research plans among themselves as well as on international level.

* * *

ПАПП, И.: Об исследованиях по библиотековедению

Венгерский совет по библиотековедению и документации разработал концепцию развития исследований по библиотековедению и среднесрочный план исследований на 1976—1980 гг.

Короткий обзор о развертывании венгерских исследований по библиотековедению исходит из тесной связи между теорией и практикой, и продолжается перечислением результатов исследований и недостатков настоящего положения.

Общественные потребности, предъявляемые на библиотековедение, требуют более быстрого развития, усовершенствования организации и повышения уровня исследовательских работ.

Исследования, проводимые в библиотеках, по тематике с одной стороны принадлежат к библиотековедению, с другой стороны занимаются проблемами специальной области, обслуживаемой данной библиотекой; обе области исследований являются одинаково важными с точки зрения деятельности и услуг библиотеки.

Формы и органы исследований оформлены: руководство по исследовательской политике выполняют Министерство культуры и Академия наук ВНР, поддерживая Венгерским советом по библиотековедению и документации и соответствующими органами Академии наук; Общество венгерских библиотекрей активизирует общественные силы; Библиотечно-методический центр и библиотеки, ответственные за отдельные центральные темы, выполняют задачи организации исследований; широкими базами исследовательских работ являются библиотеки, где обязанность директора исследовательскую работу в деятельности библиотеки.

Самой важной задачей является обеспечение исследований кадрами, в этом играют большую роль институты по обучению библиотекарей.

На основе исследовательской программы предлагается, чтобы отдельные сети и библиотеки разработали свои среднесрочные планы, которые надо координировать как между собой, так и с исследованиями, проводимыми на международном уровне.

* * *

PAPP, I.: Über Forschungsarbeiten in Bibliotheken

Der Ungarische Landesrat für Bibliotheks- und Dokumentationswesen nahm Stellung zur Entwicklung der Forschung und verabschiedete den mittelfristigen Forschungsplan für 1976–1980.

Der Autor gibt – aus der Einheit der Bibliothekstheorie und -praxis ausgehend – eine Übersicht über die

Entfaltung der Forschung in den, schildert die bedeutendsten Ergebnisse und die gegenwärtigen Mängel.

Der erhöhte gesellschaftliche Anspruch gegenüber dem Bibliothekswesen erfordert eine beschleunigte Entwicklung der Forschungsarbeiten und die Erhöhung ihrer Qualität und Grad der Organisation.

Die in den Bibliotheken durchgeführten Forschungen beziehen sich thematisch teils auf die Bibliothekswissenschaft und teils auf Probleme des durch die Bibliothek versorgten Fachgebiets.

Die Rahmen und Organe der Forschung sind die folgenden: *das Ministerium für Kultur und die Ungarische Akademie der Wissenschaften* erteilen forschungspolitische Anleitung, wobei sie sich auf den *Landesrat für Bibliotheks- und Dokumentationswesen* stützen; *der Verband Ungarischer Bibliothekare* mobilisiert gesell-

schaftliche Kraftquellen; *die Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodik* organisiert Forschungsarbeiten und dies tun auch die für einzelnen zentralen Themen verantwortlichen Bibliotheken; die breiteste Basis der Forschungsarbeit bilden die Bibliotheken, wobei es die Aufgabe des Bibliotheksdirektors ist, die Forschungsarbeiten in die reguläre Tätigkeit der Bibliothek einzufügen. Die Stärkung des persönlichen Faktors der Forschungen ist eine der wichtigsten Gegenwartsaufgaben, worin die Einrichtungen für Bibliothekaren- ausbildung eine wichtige Rolle führen.

Gemäss dem Forschungsprogramm ist es nun die Aufgabe der einzelnen Bibliotheksnetze und Bibliotheken, ihren mittelfristigen Plan auszuarbeiten und sowohl gegenseitig als auch mit den internationalen Forschungen zu koordinieren.

